

fără de binefăcătoare, (alutară) proprie în spiritul antic; căci zefirii și aerul cel călduț, care-lu aduce primăvara cu sine, nutrește pământul, favorisează desvălirea germenilor lui producători, reinvierea întregii firi, este prin urmare: *binefăcătoare*, ca atare capătă un dreptu la recunoștința noastră, merită respectu, devine în sfârșitu *venerabilă, săntă*. Dar de aci nu urmează că nu poate fi calificată și astfel. În respectul formei nu s'a adusu nici unu exemplu, spre a se face plausibilă metamorfosarea lui *almu* în *dalbu*; în respectul sensului ce unesce românul cu *dalbu*, earăși nu s'a argumentatu, cum se impacă cu *almu*, căci *dalbu* nu însemnează nici „nutritoriu“ nici „sanctu“, nici „venerabile“ ci: *albu, frumosu*, cu oare care nuanțe greu de explicatu, ca una din espresiunile raru întrebuițate, cu care nici poeții nu unescu o idee cu totul clară.

Dacă *dalbu* vine de la *almus*, pentru ce ar fi schimbatu Românul *lm* în *lb*, căci urechea lui e destul de dedată cu combinarea acestor consoane? Nouă nu ne este cunoscutu nici unu atare casu; nu uumai atăta, chiar unde este *rm* se aude câteodată și *lm* s. e. *armariu* și *almariu, urmare* și *ulmare*. Apoi nu s'a explicatu nici *d* de la începutul acestui cuvântu. Dacă dar semnificațiunea lui *dalbu* se opune aceleia a lui *almus*, numai puțin fără fundamentu este și derivarea lui din acestu din urmă.

După noi nu poate încăpè cea mai mică indoială, că *dalbu* cuprinde în sine adj. *albu*. Dificultatea constă numai în *d* inițialu. De unde a resăritu elu aici? După noi nu se poate esplică cu oare-care probabilitate de cătu admițendu, că *d* a resultatu din părțiceaua lat, *de, c* re, compuinduse cu *albu* (de albu), a datu *dalbu* prin eliderea voc. *e*. Unu casu cu totul analogu ne oferă limba provențială, care din adj. *orbis* a formatu *orb* și *dorp*, (de-orbis). Dar atuuci prin ce necesitate s'a născutu din *albus*, când *albu* când *dalbu*? Prin acea că este în usul limbei Române de a căută să dee aceluiași cuvântu o formă în cât-va diferită, ca să esprimă unu conceptu oare-care mai multu sau mai puțin nuanțatu. Tot ast-feliu *creacă* și *cracu, aramă* și *alamă*.

(Va urmă.)

N. Quintescu.

Despre Filosofia la Universitate.

(O prescurtare din Arthur Schopenhauer.)

(Urmare.)

Între prejudițiile ce filosofia universităților le a adusu filosofiei adevărate și serioase, trebuie mai alesu numerată alungarea filosofiei lui Kant și înlocuirea ei prin sofismele goale ale lui Fichte, Schelling și a le perniciosului Hegel. Și așa nu ne putemu miră, dacă în urma acestui regresu după celu mai mare progresu, celu făcuse filosofia vreodată, inchipuitele meditări filosofice din timpul presentu, s'au alunecat în procederi lipsite de ori ce critică, într'o ruiditate incredibilă, ascunsă între frase pompoase, și într'unu felu de pipăire naturalistică, mult mai rea, decât a fostu vreodată înaintea lui Kant. Așa d. e. se vorbesce pretutindinea și fără sfială, cu aroganța, ce provine din ignoranță necioplită, despre *libertatea morală* ca despre o chestie hotărîta și încă cu certitudine imediată, asemenea despre *esistența și ființa lui Dumnezeu* ca despre lucruri ce se înțelegu de la sine, nu mai puțin despre „*sufletu*“, pare c'ar fi o persoană cunoscută tuturor; ba chiar și espresia „*idei înăscute*“, care de cându cu *Locke* fusese silită ase ascunde, îndrăsnesc earăși a-și scoate capul la lumină. Aci trebuie amintită și impertinența, cu care Hegelianii în toate scrierile lor vorbescu fără sfială și fără introducere în lungu și în latu despre așa numitul „*spiritu*“ („*Geist*“), încredându-se, că publicul va fi cu multu perplexu prin galimatia lor, încât să vie vre unu, precum s'ar cuveni și să confunde pe domnul profesoru cu întrebarea: „*Spiritu? cine e tînerul? și ne unde-lu cunoașteți? Nu este cumva o hipostasă arbitrară și de comandă, pe care nici nu o definiți, necum să o deduceți sau să o demonstrați?*“—Aceasta ar fi limbajul potrivit în contra unui asemenea filosofastru.

Considerări de această natură și mai alesu privirea retrospectivă a maltratării filosofiei la Universitate de la moartea lui Kant încoace, imi întărescu tot mai mult convingerea, că, dacă e vorba să mai existe o filosofie, adecă să mai fie permisu inteligenței omenesci a-și

conservă puterile cele mai înalte și nobile problemei fără comparare celei mai importante între toate, aceasta se poate realiza cu succes numai atunci, când filosofia va rămâne sustrasă de la ori ce influență a statului, și că prin urmare, acesta va face foarte mult pentru ea, și ei va arăta destulă umanitate și generositate, dară nu o va persecuta, ci o va lăsa în pace și ei va îngădui existența, ca unei arte libere, care de altmintrele trebuie să-și aibă resplandă în sine însăși. Pe de altă parte statul se poate atunci crede dispensat de cheltueală pentru profesorii ei, fiindcă oamenii care voru să trăească *din* filosofie, voru fi foarte rar tot aceia, care trăesc *pentru* ea, ear uneori voru pute fi aceia, care pe ascunsu machinează *in contra* ei.

Catedre publice se cuviniu numai științelor deja create și existente, pe care dar trebuie numai să le fi învățatu cineva, pentru a le pute propune altora, care astfel în totalitate trebuesc predate mai departe, precum arată și cuvântul *tradere* obicinuit în anunțarea cursurilor pe tabla cea neagră, ceea ce nu împedecă însă oamenii de talentu de a le învățu, a le îndreptă și a le perfecționă. Însă o știință, care nici nu există încă, care nu și-a ajuns încă ținta, nici nu-și cunoasce calea cu siguranță și a cărei posibilitate chiar este contestată, a numi profesori pentru propunerea unei asemenea științe este proprie vorbindu absurd. Urmarca naturală e, că fiecare din acești profesori numiți se crede chematu a creă știința care lipsește încă; fără a cugetă că o asemenea misie o poate da numai natura, dar nu ministeriul instrucțiunii publice. Și astfel domnii, fiindcă trăesc din filosofie, se incumetează a se numi *filosofi*, și credu apoi, că lor li se cuvine judecata și dictatura în chestii filosofice, așa încât mergu până a a convocă adunări de filosofi (*o contradictio in adjecto*, fiindcă filosofii sunt rare ori în dualu și mai niciodată în pluralu coexistenți pe pământu) și apoi aleargă cu grămadă pentru a se sfătui asupra progresului filosofiei!

Mai antei de toate, însă asemenea filosofi de Universitate voru căută a da filosofiei direcția, care corespunde scopurilor ce și le-au pus

sau mai bine ce li s'au impusu, și astfel la casu de trebuință voru modulă și voru suci, la nevoie chiar voru falsifică doctrinele adevăraților filosofi de mai înainte, numai ca să resulte ceea ce le trebuie. Însă fiindcă publicul este așa de copilărosu încât umblă numai după noutăți, și scrierile lor au titlul filosofie, ese rezultatul, că prin insipiditatea sau ineptia sau absurditatea, sau cel puțin prin uritul lor chinitoru capetele cele bune, care simtu plecare spre filosofie, se descuragează de la ea și astfel că însăși ajunge din ce în ce mai mult în discreditare, precum s'a și întâmplat.

Dar nu merge rău numai cu propriile scrieri ale acestor domni ci perioada de la Kant încoace dovedesce, că nu sunt nici măcar în stare de a primi și de a păstră gândirile capetelor celor mari, recunoscute în această calitate, și încredințate în paza lor. Oare nu au permis, să li se escamoteze din mână filosofia lui Kant prin Fichte și Schelling? Nu numescu și acum pretutindenea într'unu modu așa de injuriosu și scandalosu pe blagomantul *Fichte* totdeauna lângă *Kant*, pare că ar fi cam de o potrivă? Nu s'a lățitu după ce numiții doi filosofastri au alungatu și anticatu doctrina lui Kant, în locul controlului aspru ce Kant ilu pusese deasupra ori cărei metafisice, fantasteria cea mai desfrănată?

Nu au deschisu toate aceste drumul șarlataniei filosofice celei mai scandaloase, de care a avutu lumea vreodată a se rușină: la manoperile lui Hegel și a miserabililor sei compani?

Nu a desceptatu larma și vuetul, ce filosofii universităților germani l'au ridicatu în admirația acestor trei sofști, în fine atenția publică și în Englitera și Franța, care însă după o cercetare mai de aproape a chestiei, s'a tradusu într'o sbucnire de risu? — Mai alesu însă se arată păzitori și păstrători necredincioși ale acelor adevăruri câștigate cu greutate în decursul seculilor și încredințate în fine sub paza lor, care uu le vinu la îndămână, adecă nu se potrivescu cu rezultatele unei teologii plate, raționalistice, optimiste și propriamente numai jidovesci, care este scopul hotărîtu de mai înainte și pe tăcute a întregii lor activități filosofice cu fra-

sele lor sublime. Așa dar asemenea doctrine, ce filosofia serioasă și nepretextată le-a dobânditu după multe ostenele, ei voru căută a le obliterationă, a le ascunde, a le travesti, a le injosi la aceea, ce se potrivește cu planul lor de educație a studenților și la filosofia numită din caeru. Unu esemplu de indignatu ne poate da teoria despre *libertatea voinței*. După ce necesitatea strictă a tuturor actelor voinței omenesci s'a doveditu incontestabil prin ostenelele inpreunate și succesive ale capetelor mari, precum a fostu Hobbes, Spinoza, Vriestley și Hume, după ce și Kant a luat chestia ca resolută și desăvirșită, ei numai veși că își dau aerul pare că nu s'ar fi făcutu nimicu, se razimă pe ignoranța publicului lor și vorbescu in numele Domnului încă in ziua de astăzi prin mai toate cărțile lor despre libertatea voinței, ca despre unu lucru hotăritu și încă hotăritu prin certitudine imediată. Ce nume merită asemenea procedere? Dară ei ascundu sau se leapadă de o teorie intemeiată de nuniții filosofi cu cea mai mare tărie, și in locul ei inșală pe studenți cu incontestabila absurditate a liberului arbitriu, fiindcă este o parte constitutivă și necesară a filosofiei din caeru; atunci acești somni nu sunt propriamente inimizii filosofiei? și fiindcă acum (căci *conditio optima est ultima*. Sen. ep. 79.) teoria strictei necesități a tuturor actelor voinței nu este nicăeri exdusă așa de solid, chiar, conex ca in dipertajia mea încoronată cu sinceritate de societatea sciințelor Norvegică, deaceea conform vechei lor politice de a me întâmpina pretutindenca cu rezistență pasivă, scrierea mea nu se găsește pomenită nici in cărțile lor, nici in revistele sau foile lor literare: ea este secretată cu rigoare și se consideră *comme non avenue*, ca totu ce nu se potrivește cu manipularile lor miserabile ca etica mea in genere și ca toate opurile mele.

Unu altu exemplu de acestu feliu ne da *teologia speculativă*. După ce Kant îi subtrase toate demonstrările, pe care se rezimă și astfeliu o resturnă radical, aceasta totuși nu împedică pe Domnii mei de la filosofia lucrativă de a prezentă încă după șesezeci de ani, teologia speculativă ca obiectul propriu și esențialu al filosofiei, și de a

vorbii, fiindcă tot nu îndrăsnescu a primiearăși acele demonstrări explodate, intr'una și fără sfială despre *absolutu*, care cuvântu nu este alta decât o entimemă, o conclusie fără premise arătate, in scopu de a mască cu lașitate și de a introduce cu viclenie demonstra-re cosmologică, care de când cu Kant nu se mai poate infătoșă sub figura sa proprie, și trebuie dar contrabandată in travestie.

Aici aducu încă odată aminte de teoria mea, că a fi necesaru nu insemnează pretutindene și totdeauna nimicu alta decât a urmă dintr'o cauză existentă și dată: o asemenea cauză este dar tocmai *condiția* ori cărei necesități: prin urmare (absolutul sau) necesitatea necondiționată este o *contradictio in adjecto*, așa dar nu e nici o idee, ci unu cuvântu golu, ce e dreptu unu materialu foarte desu intrebuintatu in clădirile filosofiei profesoriale. — Altu esemplu este in fine că ir contra unei doctrine fundamentale a lui Loke despre neexistența *uleilor înăscute* care a făcutu epocă, și in contra tuturor progreselor făcute in filosofie de atunci si pe baza lor, mai alesu de Kant, domnii de la *φιλοσοφία μισδοφορα* fără a se genă inșală pe științii lor cu „o conștiință despre Dumneleu.“ in genere cu o cunoscință sau percepere imediată a obiectelor metafisice prin rațiune. Degeaba Kant, cu aplicarea sagacității și profundității celei mai rare, a doveditu că rațiunea teoretică nu este niciodată in stare a ajunge la obiecte, care trecu peste puțința ori cărei experiențe: Domnii nu se ingrijescu de aceasta și spunu, fără sfială, de cincideci de ani, că rațiunea are cunoscință imediată și absolută, că este propriamente o facultate indreptată din capul locului spre metafisică, și că cunoasce nemijlocitu și înțelege cu certitudine, peste toată puțința experienței, lucrurile așa numite supra-naturale, absolutul, Dumneșeu a totu puternicu și cum se mai numescu asemenea inchipuiri. Că însă *rațiunea* noastră ar fi o astfeliu de facultate, care să cunoască obiectele căutate ale metafisicei nu prin *mediul sylogismelor*, ci *imediatu*, este fără indoeală o fabulă sau, verde vorbindu unu neadevăru palpabilu; căci se cere numai o examinare onestă, dar altfeliu ușoară, de sine însuși, pentru a se convinge de fal-

sitatea unei asemenea opinii; pe lângă aceea, că atunci metafisica ar fi ajunsu cu mult mai departe, decât este astăzi, că totuși unu astfelu de neadevăru, lipsitu de ori ce fundamentu, afară de strimtorarea și de scopurile viclene a celor ce-lu respândescu, și radicalu striciosu pentru filosofie, a devenitu de o jumătate de seculu dogma statornică a catedrelor, repetită de mii de ori, și că, in contra testimoniului cugetărilor celor mai mari, se propune încă tinerimei studioase, aceasta este unul din rezultatele cele mai funeste ale filosofiei de la Universitate.

(Va urmă).

T. Maiorescu.

POESII.

VĂNTUL CĂNTĂ.

Vântul cântă trist afară
Cu unu melancolicu glasu,
Și iubitei cu durere
Ei țiceam eu „bunu rămasu“.

„Când e eara așa tristă
Cum vrei tu a te porni?
Drumurile-su pustiite,
Și tu mult vei suferi“.

—„Nu mă temu de suferință
Eu cu dēnsa sunt deprinsu,
De când ochii tei cei negri
Doru'n mine au aprinsu.

„Nu mă temu de eara tristă
Eu o portu în sinul meu,
De când tu cu vorba-ți blândă
M'ai rănitu așa de greu.

„Nu mă temu de-a merge-acuma
De și calea este grea,
Doru, dureri, amărăciune
De tovarăși voiu avea.—“

Măna ei cea mică, albă
Cu iubire mi-a intinsu,
Și cu adâncă fericire
Eu in brațe-o am cuprinsu,

Și in dulce rătăcire
Î-am juratu să nu o lasu;
Vântul cântă trist afară
Cu unu melancolicu glasu.

I. Brociner.

CORRESPONDENȚĂ.

D-lui *A. J.* Casul contrariu de care pomeniți s'a întâmplatu. Tăcerea va fi păzită.

D-lui *I. B.* Atăta.

D-lui *N.* — Suceava. Nu se poate nici de cum găsi.

Red.

A N U N C I U R I.

La 15 Fevruarie se sfirșește anul IV al „Convorbirilor Literare.“ Acei domni abonați care nu voescu să sufere o intrerupțiune in primirea foiei, sunt rugați să inoască abonamentul cât de curēndu.

Cu incepere de la 15 Fevruarie 1871, se află de vëndare la librăria „Junimea“ in Iassi și la librăria Soccec și Comp. in Bucuresci, toate numerele Convorbirilor din anul IV broșate intr'unu volumn.—Prețul 1 galbenu.

Cheltuelile tiparului precum și a portului ne silesce a ridică prețul abonamentului pentru Austria, de la cinci flor. cum a fostu până acum, la suma de șese flor. pe anu.